

חודש תמוז

בתוכן

✦ שם החודש, מזלו ומהותו.

✦ ט' תמוז.

✦ ימי בין המצרים.

✦ שבעה עשר בתמוז.

✦ ציורים לשכפול הקשורים לנושאים.

נערך בסייעתא דשמיא ע"י

ר' יהודה דוב כהן הי"ו

תמוז ה'תשס"ט

אשמח לקבל: תגובותיכם, הארותיכם והערותיכם.

הריטב"א 8/3 נאות הפסגה, מודיעין עילית.

052-7135440 / 08-9791174

עלי העשרה במעגל השנה

חודש תמוז

שם החודש מזלו ומחותו

תמוז הוא החודש הרביעי לסדר מנין החודשים מיציאת מצרים, והחודש העשירי לחשבון השנה מחודש תשרי.

'תמוז' הוא השם הבבלי של החודש, ועלה עם ישראל מבבל כמו שמות שאר החודשים. בתנ"ך מוצאים אנחנו שם זה במקום אחד, בספר יחזקאל (ח' י"ד): "וַיָּבֹא אֵלַי אֶל פֶּתוּז שֶׁעַר בֵּית יְיָ אֲשֶׁר אֶל הַצִּפּוֹנָה וְהִנֵּה שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת אֶת הַתְּמוּז". השם תמוז מתייחס בפסוק לסוג של פולחן ידוע בדורות ההם. רש"י (שם) מביא שפירוש המילולי של תמוז הוא היסק – חום ובכך היה דרך הפולחן הזה. לפי זה יתכן שלכן נצמד שם זה לחודש שלנו, משום שבו מתחיל החום הכבד של הקיץ.

ראש חודש תמוז תמיד שני ימים, כיון שחודש סיון שלפניו לעולם מלא. היום הראשון של ר"ח תמוז הוא מילואו של סיון, היינו יום השלושים. והיום השני של ר"ח הוא יום הראשון לחודש תמוז.

חודש תמוז עצמו לעולם חסר, של כ"ט יום. ולכן ר"ח מנחם-אב שלאחריו יהיה רק יום אחד.

מזלו: סרטן שבטו: יהודה

מזלו של חודש זה 'סרטן', מכיון שדמות קבוצת הכוכבים השולטים בשמים בחודש זה דומה לצורת סרטן. ועוד, משום שסרטני המים מתרבים בחודש זה מפני החום השולט בימים אלה. (התודעה)

בזוהר הקדוש כתוב (ח"ב (שמות) בתוספת דף רע"ה ע"א): שימי תמוז ואב ימים של סכנה הם, והרעה שולטת בעולם באותם הימים. 'אשרי האיש שזוכה להינצל הימנה...' 'ותרין ירחין אחרנין אתטמרן כלהו ואלין תמוז ואב ונפקין ימי הרעה באתווייהו ושלטין אלין על עלמא ואחרנין איטמרו ובגין כך באינון יומין זכאה איהו מאן דישתזיב מנייהו,'

ביום תשעה לחודש תמוז הובקעה חומת ירושלים בימי בית ראשון.
ככתוב בספר מלכים (מלכים ב' כ"ה ג'-ד'): "בַּתְּשַׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיִּזְזֹק הָרָעַב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לָזֶם
לָעַם הָאָרֶץ: וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּלֻזָּמָה..."

הגם שלא מפורש כאן באיזה חודש זה היה, אולם מצינו בספר ירמיהו בפרק האחרון (נ"ב ו'-
ז'), שהיה זה בחודש תמוז. כדכתיב: "בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי (לחודש ניסן) בַּתְּשַׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיִּזְזֹק
הָרָעַב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לָזֶם הָאָרֶץ: וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּלֻזָּמָה יִבְרֻזוּ..."

וכך גם מפורש בגמ' תענית (כ"ח ע"ב):

הובקעה העיר בשבעה עשר הוה? והכתיב "בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק
הרעב בעיר, וכתיב בתריה "ותבקע העיר וגו'! – אמר רבא: לא קשיא; כאן –
בראשונה, כאן – בשניה. דתניא: בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז,
בשניה בשבעה עשר בו.

אולם בתלמוד ירושלמי איתא (תענית פרק ד' דף ס"ח טור ג' ה"ה) שגם בבית שני וגם בבית ראשון
הובקעה העיר בשבעה עשר לחודש תמוז. ומה שכתוב בפסוקים שהיה זה ביום ט' לחודש
טעות הוא שבא מחמת הצרות הרבות. וז"ל הגמ':
"אמר ר' תנחום בר חנילאי קילקול חשבונות יש כאן..."

ימי בין המצרים

שלושה השבועות משבעה עשר בתמוז עד לתשעה באב נקראים 'ימי בין המצרים'.

משהובקעה העיר ירושלים ועד שחרב בית המקדש היו עשרים ואחד יום, שבשבעה עשר
בתמוז הובקעה העיר ובתשעה באב חרב הבית. ונתנו סימן לדבר: "וַיְהִי דְבַר יי אֵלַי
לֵאמֹר מִה אֶתֶּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וְאָמַר מִקֵּל שִׁקָּד אֲנִי רֹאֶה:" (ירמיהו א' י"א), מה הלז הזה
משהוא מוציא את נצו ועד שהוא גומר את פירותיו עשרים ואחד יום, כך מיום שהובקעה
העיר ועד יום שחרב הבית עשרים ואחד יום (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה).

ימים אלה נקראים 'בין המצרים', על שם הכתוב (איכה א' ג'): "כָּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּתָהּ בֵּין
הַמִּצְרִים", ואמרו (מד"ר איכה שם): בין המצרים, ביומן דעקא (ימים של צרות), משבעה עשר
בתמוז עד תשעה באב, שבהם קטב מרירי (שם של שד) מצוי.

בתלמוד לא מצינו דינים מיוחדים לימים שמשבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, אבל בגאונים וראשונים הוזכרו כמה מנהגי אבלות.

יש פרושים שמתענים מי"ז בתמוז ואילך (טוש"ע או"ח סי' תקנ"א סעי' ט"ז).

יש שנוהרים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין באותם הימים (טור שם). ישנם כמה טעמים לכך:

א. משום שבספר דניאל נאמר (י' ג'): "לְזֶמֶן זִמְדוּת לֹא אֶכְלֵתִי וּבִשָּׁר וַיֵּין לֹא בָּא אֵלַי פִּי וְסוּף לֹא סָכֵתִי עַד מְלֹאת שְׁלֹשֶׁת שָׁבָעִים יָמִים". ואמרו בשם הגאונים שהם הם הימים האמורים בדניאל שהתענה שלשה שבועות (שבלי הלקט סי' רס"ג טור שם: שו"ע שם סעי' ט').

ב. לפי שבשבעה עשר בתמוז בטל התמיד (תענית כ"ו ע"ב במשנה), ובטל ניסוך היין (כלבו ריש סי' ס"ב בשם ה"ר אשר).

ג. לפי שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין (פסחים ק"ט ע"א), ומשום צער חורבן שבבין המצרים נמנעים מזה (מהרי"ל הל' תשעה באב וט"ז סי' תקנ"א ס"ק י"ז).

כתבו האחרונים שתלמיד חכם לא ינהג חומרא זו להתענות, מפני שמתבטל על ידי זה מלימודו, ואף לא ימנע עצמו מבשר ויין, שאף סיגוף זה גורם לביטול התורה (ברכי יוסף סי' תקנ"א ז', שער תשובה שם).

ריקודים ומחולות אסורים מי"ז בתמוז ואילך (מג"א שם ס"ק י').

וכן נוהגים שלא להסתפר מי"ז בתמוז ואילך (רמ"א בשו"ע שם סעי' ד'). אך בנטילת צפרנים לא נהגו איסור (ט"ז שם תקנ"א ס"ק י"ג).

נוהגים להחמיר שאין עושים נשואין משבעה עשר בתמוז ואילך עד אחר תשעה באב (רמ"א בשו"ע תקנ"א סעי' ב'). לפי שאין זה סימן טוב, ועוד משום שלא יהא נראה כאינו חושש להתאבל על ירושלים (ב"ח סי' תקנ"א). אבל באירוסין אין נוהגין להחמיר (משנ"ב שם ס"ק י"ט).

חסידים הראשונים לא היו אוכלים שום פרי חדש בין המצרים, כי אמרו איך נברך שהחיינו וגו' 'לזמן הזה'?! והזמן הוא של פורענות, ולכן טוב ליזהר בדבר (ס' חסידים סי' תת"מ, שו"ע סי' תקנ"א י"ז, מג"א ס"ק מ"ב). אבל אין הטעם משום אבלות, שהרי לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו (מג"א שם).

בשבתות שבין המצרים יש נוהגים לברך שהחיינו (ס' חסידים שם, לבוש סקנ"א. ועי' מג"א ס"ק מ"ב), ויש אוסרים אפילו בשבת (מג"א שם בשם כתבי האר"י).

"ובכוונות האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה" (מג"א תקנ"א ס"ק מ"ה)

בשבתות של בין המצרים נוהגים להפטיר ב'תלת דפורענותא' (טוש"ע סי' תכ"ח סעי' ח):

1. 'דברי ירמיהו' (ירמיה א' א'),

2. 'שמעו' (שם ב' ד'),

3. חזון ישעיה (ישעיה א' א').

שבעה עשר בתמוז

חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב
בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף
אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל... (תענית פרק ד' משנה ו')

נסביר את חמשת הדברים על פי הגמ' (כ"ח ע"ב).

1. נשתברו הלוחות:

נשתברו הלוחות כשירד משה רבנו מן ההר כמפורש בתורה (שמות ל"ב י"ט) "וַיֵּדְעִי
כִּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֹל וּבְמוֹזֶלֶת וַיִּזְזַר אֶף בּוֹשֶׁת וַיִּשְׁלַף בְּיָדָיו אֶת
הַלְלוֹת וַיִּשְׁפֹּר אֹתָם תְּנוֹת הָהָר". והיה זה בשבעה עשר לחודש תמוז (ראה רש"י שמות
ל"ג י"א, ורש"י דברים ח' י"ט).

2. ובטל התמיד:

ובוטל התמיד מלהקריב בבית הראשון. וא"ר לוי אף בימי מלכות הרשעה הזאת, היו
משלשלין להם היהודים לרומאים, דרך החומה שתי קופות של זהב בכל יום, והיו
הרומאים מעלין שני גדיים לצורך קרבן התמיד. בסוף שלשלו להם ב' קופות של
זהב, והעלו להם שני חזירים, לא הספיקו להגיע למחצית החומה עד שנעץ החזיר
צפורניו, וקפץ מארץ ישראל ארבעים פרסה. באותה שעה גרמו העוונות. ובטל
התמיד וחרב הבית (ירושלמי תענית ד' ה').

3. והבקעה העיר:

והובקעה העיר בחורבן בית שני. דתניא בראשונה (בית ראשון) הובקעה העיר בט'
בתמוז, בשניה (בית שני) בשבעה עשר בו. וכיון שבשניה הובקעה בשבעה עשר בו,

תקנו להתענות בי"ז. משום דחורבן בית שני חמור לנו, שהרי חורבן זה נמשך ועדיין אנו נמצאים בו. ולא רצו שיתענו בט' בתמוז וגם בי"ז בו מפני שאין מטריחין על הציבור יותר מדאי. מיהו בירושלמי איתא שגם בבית ראשון הובקעה העיר בי"ז וכנכתב לעיל בהרחבה במדור ט' תמוז.

4. ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה:
ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה, שביום מוכן לפורענות שנשתברו לוחות התורה, נשרפה התורה (מהרש"א).

5. והועמד צלם בהיכל:
ובר"ע מברטנורא במשנה (תענית פרק ד' משנה ו'):
והעמיד צלם בהיכל – פליגי בה אמוראי בירושלמי (תענית פרק ד' ה"ה דף ס"ח),
חד אמר צלם של מנשה, ובבית ראשון מיירי. וחד אמר צלם של
אפוסטמוס שהיה משרי היונים ובבית שני היה:

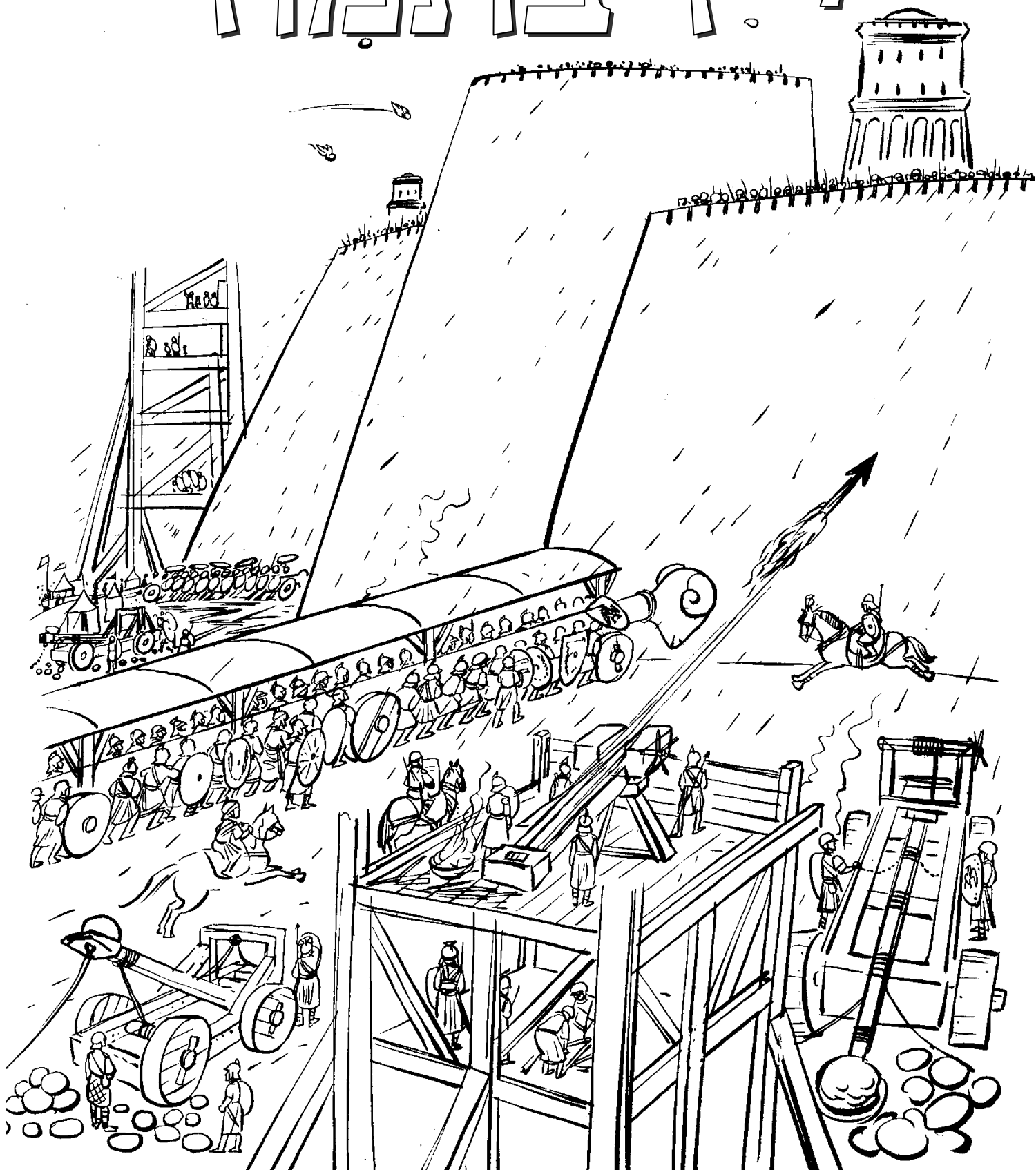
מצאתי מדרש נפלא הקשור לחודש 'תמוז' (פסיקתא דרב כהנא, פיסקא כ"ח, 'ביום השמיני עצרת'):

דבר אחר: יספת לגוי (ישעיה כ"ו ט"ו):
רבנן אמרין: כל שאת מוסיף לנו ימים טובים אנו מוסיפין לך קרבנות.
א"ר לוי בכל חדש וחודש שבקיץ ביקש הק' ליתן לישראל מועד.
בניסן נתן להם הפסח,
באייר נתן להם פסח קטן,
בסיון נתן להם עצרת,
בתמוז היה בדעתו ליתן להם מועד גדול, ועשו להם את העגל, ובטל תמוז ואב
ואלול,
בא תשרי ופרע להם ראש השנה ויום הכיפורים והחג.
א' הקב"ה לאחירין הוא פורע ושללו אינו נוטל (דהיינו, שחודש תשרי פורע לחדשים האחרים
ולעצמו אינו לוקח מועד),
תן לו יומו, ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כ"ט ל"ה).

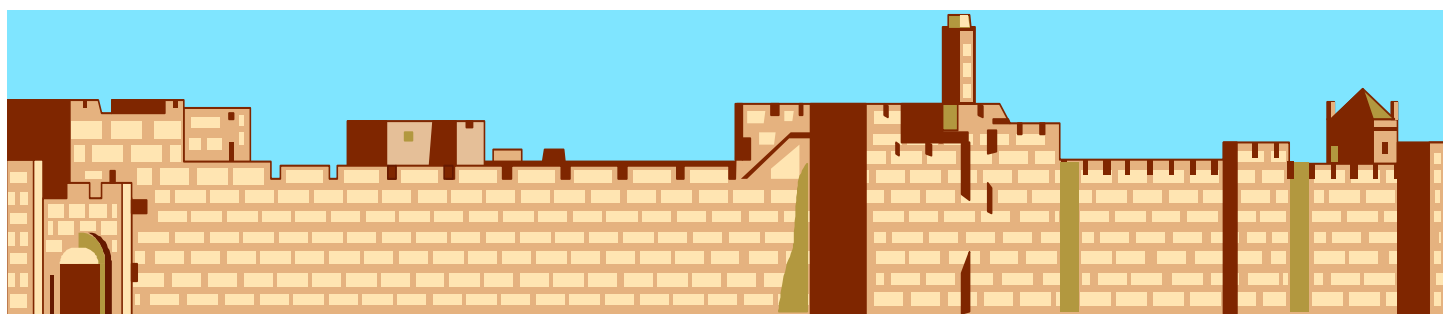

כֹּה אָמַר יי צְבָאוֹת צֹם הָרְבִיעִי וְצֹם הַזִּמְיָשִׁי וְצֹם הַשְּׂבִיעִי וְצֹם הָעֲשִׂירִי
יִהְיֶה לְבֵית יִהוּדָה לְעִשׂוֹן וּלְשִׂמּוֹזָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים
וְהָאֲמֹת וְהַשְּׂלֹם אֶהְיֶה:
(זכריה ח' י"ט)

ר"ז בתמוז

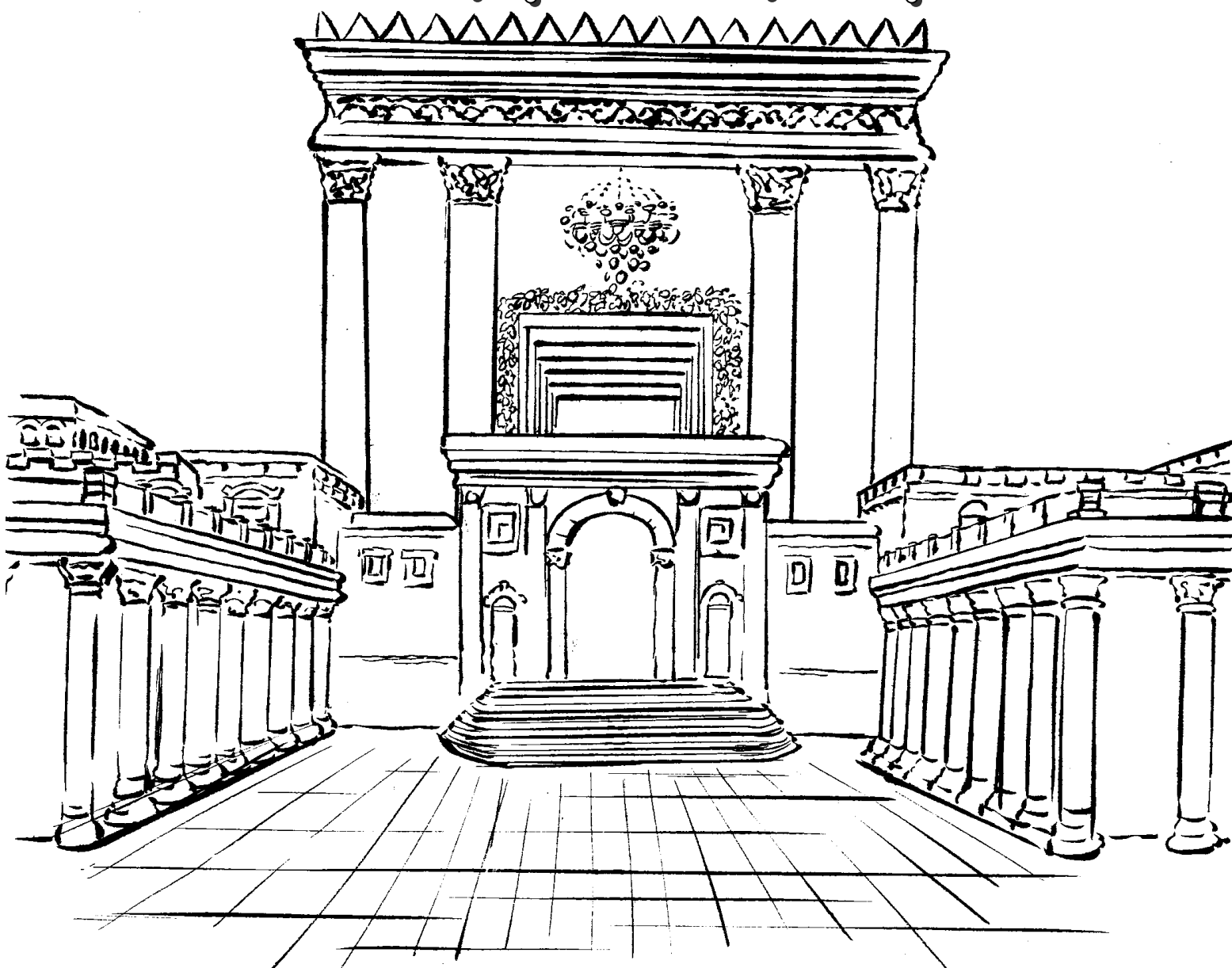

לירושלים עיר ברחמים תשוב...

שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

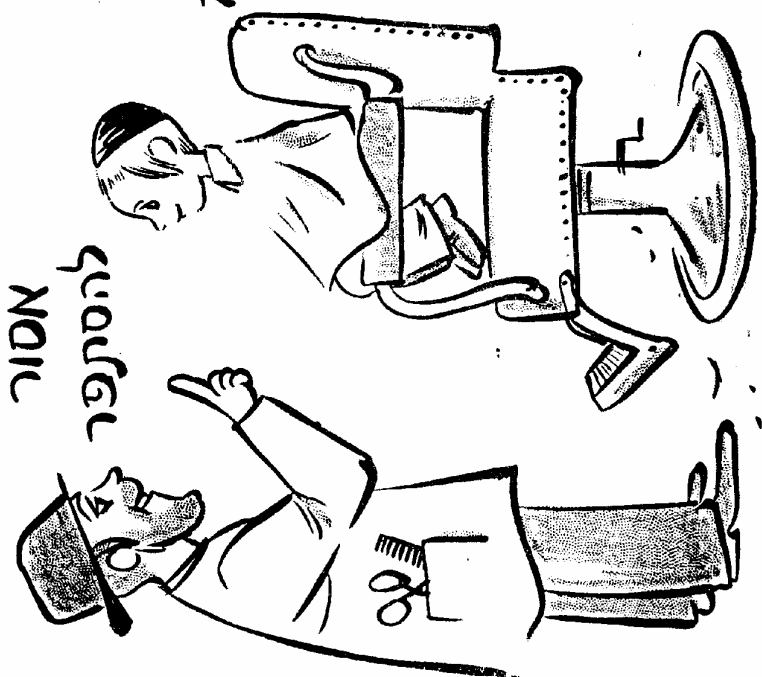
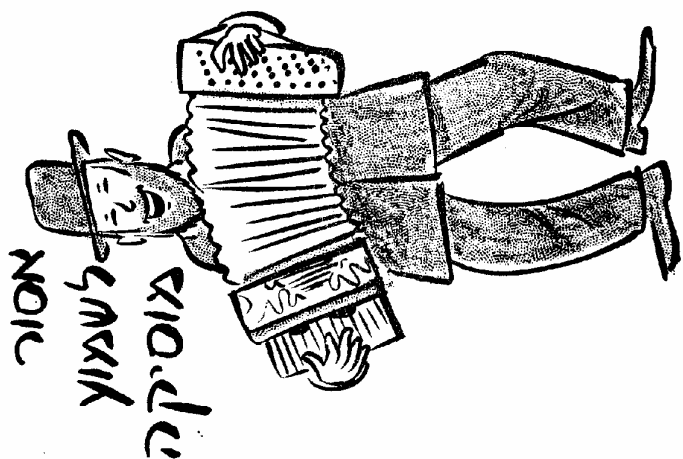
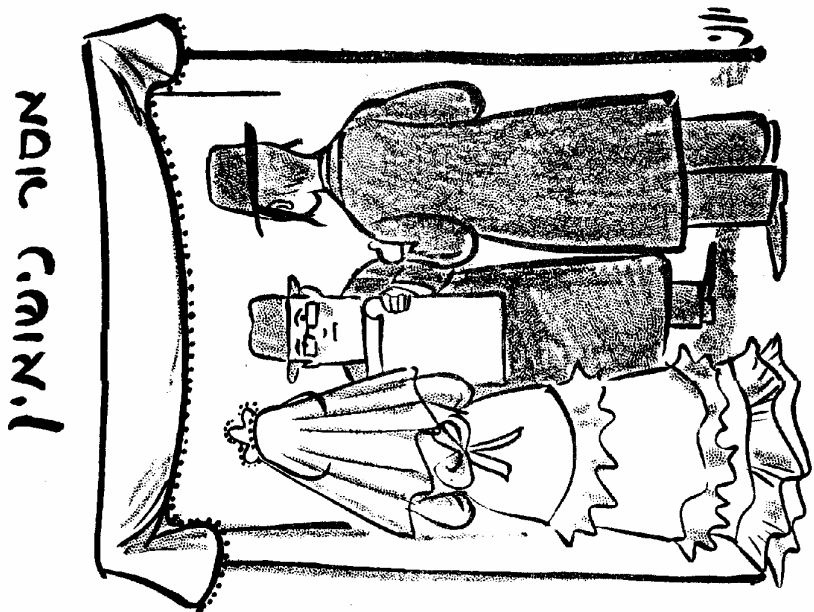
בַּמֶּהְרָה בִּימֵינוּ.

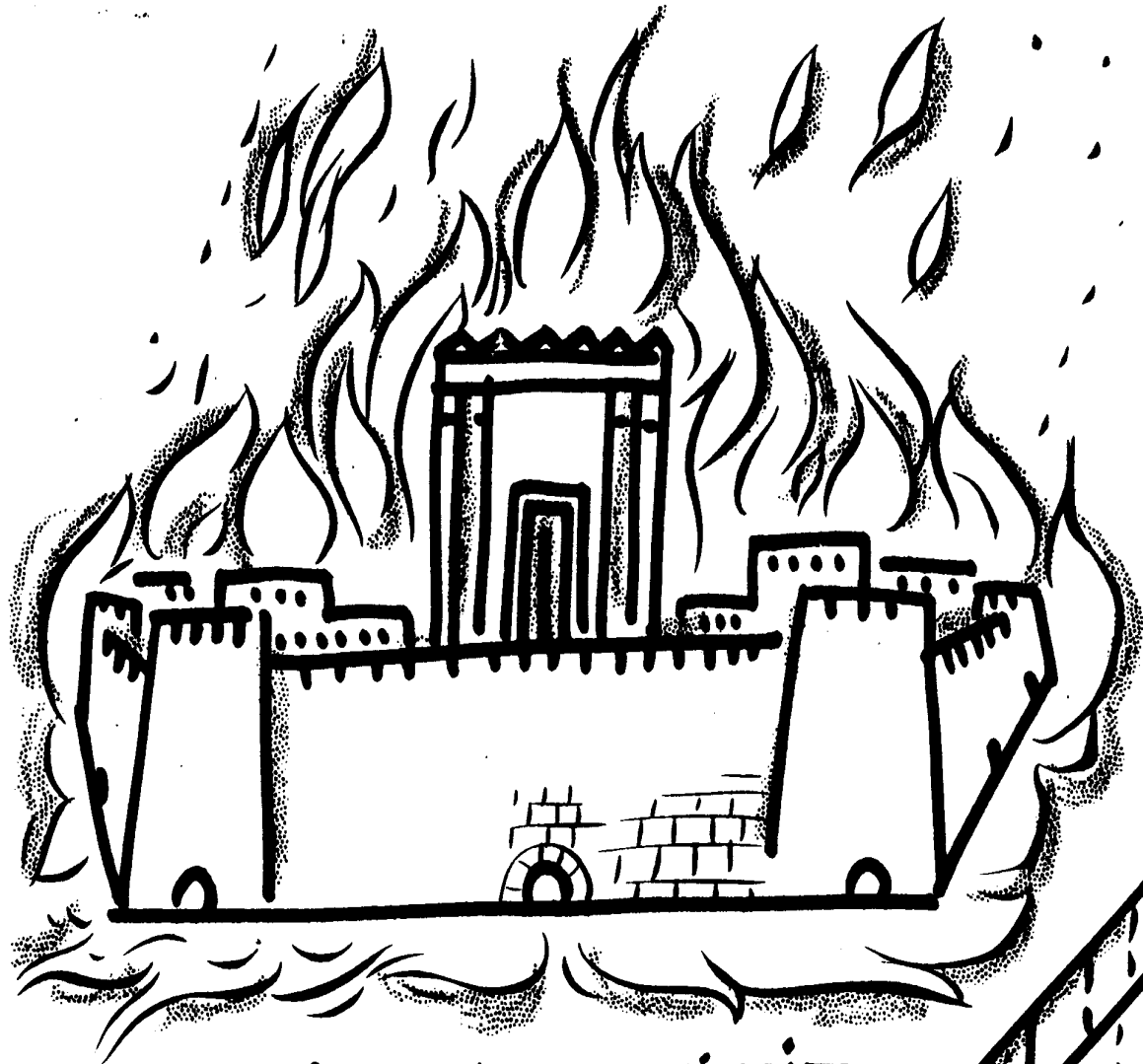

וְתִחְזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט

דור שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
 לֹא נִבְנָה בּוֹ -
 כְּאִלּוּ נִחְרַב בּוֹ .